

Inspectie voor de Gezondheidszorg
Ministerie van Volksgezondheid,
Welzijn en Sport

Datum
17 januari 2011

Ons kenmerk
2011-290014

nota

Aan mw. drs. E.I. Schippers, Minister van VWS
D.t.v. dhr. drs. G.H.O. van Maanen, Secretaris Generaal
Van dhr. prof. dr. G. van der Wal, Inspecteur-generaal
Kopie VWS: dCZ, mw. C. Kuipers
IGZ: HI-CG, PL 9
Onderwerp Resultaten toetsingen dwangbehandelingen (toetsing van toepassing
'separaties en afzonderingen' die langer dan 3 maanden open stonden) 2009

Inleiding

Conform het IGZ-GGZ Meerjarenbeleidsplan 'Sterk van Geest I' zet de inspectie onder andere in op het toetsen van individuele dwangbehandelingen (wet Bopz) in de vorm van separeren en afzonderen in de GGZ. Daartoe richt zij zich met name op die situaties waarbij de mogelijkheid om separaties of afzonderingen toe te passen, langer dan 3 maanden 'open stonden'. Dit laatste wil overigens zeker niet zeggen, dat in deze gevallen telkens sprake is van een separatie of afzondering die 3 maanden of langer duurde. In het kader van de verplichte Bopz-meldingen die instellingen aan de IGZ moeten doen, dient een dwangbehandeling bij *aanvang* en bij *afsluiting* te worden gemeld. In de tussentijdse periode kunnen diverse modaliteiten van gedwongen zorg, tezamen of afzonderlijk, aaneengesloten of niet-aaneengesloten, worden toegepast.

Afgesproken is dat de IGZ jaarlijks een overzicht van het aantal getoetste dwangbehandelingen en de resultaten hiervan, ter kennis brengt aan het ministerie van VWS. Deze rapportage dient in dit licht te worden beschouwd.

In 2009 heeft de inspectie elk kwartaal alle separaties en afzonderingen die als dwangbehandeling gemeld waren en die langer dan 3 maanden 'open stonden' (waarbij dus langer dan 3 maanden de mogelijkheid bestond om separatie of afzondering toe te passen), onderzocht. Over heel 2009 waren dit er 164¹. Het verrichte onderzoek betrof dossieronderzoek, gesprekken met behandelaars, met cliënten en met de geneesheer-directeur. Over elk van deze onderzochte (= getoetste) dwangbehandelingen ontving de Raad van Bestuur van de GGZ-instelling een rapport, met een begeleidende brief, waarin vermeld stond of een plan van aanpak moet worden gemaakt om de kwaliteit van de gedwongen zorg te verbeteren. De plannen van aanpak zijn door de inspecteurs gevolgd op daadwerkelijke uitvoering ervan.

¹ Ook heeft de inspectie 10 dwangbehandelingen getoetst op een andere indicatie.

De gegevens van de rapporten van alle onderzoeken zijn geanalyseerd². In deze notitie zijn de resultaten van de analyse weergegeven.

Datum
17 januari 2011

Ons kenmerk
2011-290014

Aantallen aaneengesloten separaties en afzonderingen en feitelijke duur

Elk kwartaal is per GGZ-instelling een apart overzicht gemaakt van de separaties en afzonderingen die langer dan 3 maanden als dwangbehandeling geregistreerd stonden (open stonden) bij de inspectie. Per kwartaal bleken telkens slechts tussen 0 en 3 separaties en tussen 3 en 7 afzonderingen *aaneengesloten* te zijn. Het overgrote deel van de onderzochte separaties en afzonderingen vond dus plaats *met onderbrekingen*. Vaak bleek uit het onderzoek ter plaatse dat tijdens de periode van de dwangbehandeling slechts één of tweemaal kortdurend een separatie is toegepast en bestond de langlopende dwangbehandeling uit het toedienen van medicatie. Voor een overzicht van de afzonderingen en separaties die in 2009 langer open stonden dan 3 maanden, zie bijlage 1.

Soorten interventie en aantallen

In tabel 1 is te zien welke verschillende interventies zijn toegepast als dwangbehandeling en hoe vaak.

Tabel 1. Soort interventie en aantallen

Interventie/	Aantal	(%)
Separatie	104	(60)
Afzondering	53	(30)
Fixatie	19	(11)
Geneesmiddelen	95	(55)
Voeding/vocht	6	(3)
Anders*	7	(4)

* Anders: lab onderzoek (1); ECT (1); onder dwang douchen (2); postbeperking (1); intrekken van vrijheden (1); onbekend (1)

Bij 77 patiënten (44%) was sprake van één interventie en bij 85 patiënten (49%) was sprake van twee interventies, waarbij de meest voorkomende combinatie separatie en geneesmiddelen is (51 patiënten (29%)).

Bij elf patiënten werden drie interventies toegepast en bij één patiënt vier (separatie, afzondering, geneesmiddelen, voeding & vocht).

Ten tijde van de toetsingsbezoeken van de inspectie waren 41 dwangtoepassingen in de vorm van separatie afgesloten. De gemiddelde duur van deze toepassing, zoals weergegeven in de toetsingsformulieren, was 25 weken. 59 dwangtoepassingen in de vorm van separatie waren nog niet afgesloten.

Ten tijde van de toetsingen waren 10 dwangtoepassingen in de vorm van afzonderen afgesloten. De gemiddelde duur van deze toepassing, zoals weergegeven in de toetsingsformulieren, was 41 weken. 41 dwangtoepassingen in de vorm van afzonderen waren nog niet afgesloten.

² 10 rapporten zijn ingevuld op basis van een format van 2008, zodat enkele gegevens voor deze 10 onderzoeken ontbreken.

Reden van de dwangbehandeling

In tabel 2 is weergegeven wat de reden was van de vier meest voorkomende interventies.

Datum
17 januari 2011

Ons kenmerk
2011-290014

Tabel 2. reden van interventies

Interventie/	Gevaar kan niet binnen redelijk termijn worden weggenomen	Gevaar binnen de instelling	Onduidelijk	Geen gevaar
	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)
Separatie (n=104)	33 (32)	85 (82)	-	-
Afzondering (n=53)	5 (9)	47 (89)	-	-
Fixatie (n=19)	3 (16)	15 (79)	-	-
Geneesmiddelen (n=95)	35 (37)	68 (72)	-	-

Meerdere antwoorden waren mogelijk/interventies kunnen immers in combinatie vóórkomen

Wat betreft het nieuwe externe gevaarscriterium geldt het volgende:

Bij 32 patiënten (18%) was het nieuwe criterium van toepassing. In 17 gevallen is een schriftelijke beslissing van de behandelaar meegezonden en in één geval een beslissing van de geneesheer-directeur, met extra motivering voor voortzetting.

Bij 14 patiënten is geen schriftelijke beslissing meegezonden.

De instellingen zijn erop gewezen dat schriftelijke beslissingen conform de huidige wettelijke eisen aan de inspectie getoond dienen te worden³.

Bij 17 patiënten is de termijn die in de beslissing wordt genoemd maximaal drie maanden, zoals wettelijk voorgeschreven. Bij 6 patiënten is dit niet het geval. Van de resterende 9 patiënten zijn geen gegevens bekend.

De beslissingen tot deze 15 dwangbehandelingen zijn door de inspectie dan ook om deze reden beoordeeld als onzorgvuldig⁴.

Bij 27 patiënten (16%) zijn beide gevaarscriteria van toepassing geweest.

Het feit dat in het onderzoek geen enkele keer is aangetroffen dat de reden onduidelijk was of dat er geen gevaar was, betekent dat bij elke beslissing tot dwangbehandeling het gevaarscriterium juist is gehanteerd.

Van te voren uitgeprobeerde alternatieve interventies

Er zijn ongeveer 50 alternatieve interventies aangegeven, bij 167 patiënten.

De meest toegepaste alternatieve interventie is het aanbieden van medicatie met als doel inname op vrijwillige basis. Een time out op de eigen kamer komt

³ Zie voor een overzicht van de inspectieoordelen verder tabel 4.

⁴ Zie voor een overzicht van de inspectieoordelen verder tabel 4.

regelmatig voor. Andere, vaak enkelvoudige interventies, hebben veelal betrekking op het voeren van gesprekken en onderhandelen.

Bij slechts 7 patiënten zijn in het rapport geen alternatieve interventies weergegeven.

Datum
17 januari 2011

Ons kenmerk
2011-290014

Veldnorm

In 2008 heeft de Nederlandse Vereniging voor Psychiatrie de monodisciplinaire richtlijn Besluitvorming Dwang uitgebracht. De inspectie hanteert bij haar onderzoek naar beslissing en uitvoering van dwangbehandelingen diverse aanbevelingen uit deze richtlijn als veldnorm.

In tabel 3 is weergegeven hoe vaak de richtlijn van de NVvP is toegepast.

Tabel 3. Toepassen van NVvP richtlijn

Item	Aantal toepassingen richtlijn	(%)
Wilsbekwaam t.a.v. behandeling (n=174)	112	(64)
Second opinion starten dwangbehandeling (n=174)	111	(64)
Regelmatige evaluatie dwangtoepassing (n=174)	144	(83)
Onafhankelijke deskundige bij langdurige separatie (n=104)	46	(44)

Het inspectieoordeel

De inspectie sluit elk onderzoek af met een oordeel over de beslissing en over de uitvoering van de dwangbehandeling.

Dat oordeel kan voor beide luiden: zorgvuldig, minder zorgvuldig en onzorgvuldig en voor de uitvoering bovendien: 'niet te beoordelen omdat de beslissing onzorgvuldig is geweest en daarmee het onderzoek is gestopt'.

In tabel 4 is weergegeven hoe vaak de beslissing om over te gaan tot dwangbehandeling als zorgvuldig, minder zorgvuldig en onzorgvuldig is beoordeeld en hoe vaak de uitvoering als zorgvuldig, minder zorgvuldig en onzorgvuldig is beoordeeld.

Het oordeel over een beslissing luidde *onzorgvuldig* wanneer de volgende tekortkomingen werden geconstateerd: de betreffende interventie stond niet in het behandelingsplan beschreven; of het behandelingsplan voldeed niet aan de wettelijke eisen zoals neergelegd in artikel 38a en in het Besluit rechtspositieregelen Bopz; of er was onvoldoende inspanning verricht om tot overeenstemming te komen over het behandelingsplan; of, in het geval van dwangbehandeling op grond van het externe gevaarscriterium: de schriftelijke beslissing was niet meegezonden met de melding, of was niet voorhanden, of bevatte niet de wettelijk vereiste maximumtermijn van 3 maanden.

Het oordeel *minder zorgvuldig* werd gegeven over een beslissing indien weliswaar aan de belangrijkste wettelijke eisen was voldaan, maar niet aan zorgvuldigheidsnormen zoals het inwinnen van een second opinion van een onafhankelijk deskundige; het werken met een signaleringsplan of het uitproberen van voldoende alternatieven voordat tot dwangbehandeling werd besloten.

Datum
17 januari 2011

Ons kenmerk
2011-290014

Het oordeel luidde *zorgvuldig* wanneer aan bovengenoemde wettelijke vereisten en zorgvuldigheidsnormen was voldaan.

Het oordeel over de uitvoering van een dwangbehandeling luidde *onzorgvuldig* wanneer de dwangbehandeling onvoldoende regelmatig was geëvalueerd zoals de wet voorschrijft; of dat na beëindiging de dwangbehandeling niet is geëvalueerd met de patiënt; of dat er in het geval van separatie geen gebruik is gemaakt van een beëindigungsstrategie, of dat er geen second opinion is ingewonnen.

Het oordeel over de uitvoering luidde *minder zorgvuldig* wanneer wel voldoende regelmatig was geëvalueerd zoals de wet voorschrijft, er wel een beëindigungsstrategie was toegepast en wél een second opinion was ingewonnen, maar er geen evaluatie met de patiënt had plaatsgevonden na beëindiging.

Het oordeel luidde *zorgvuldig* wanneer aan bovengenoemde wettelijke vereisten en zorgvuldigheidsnormen was voldaan.

Tabel 4. mate van zorgvuldigheid in besluitvorming en uitvoering

Toepassing	Besluit			Uitvoering		
	zorgvuldig n (%)	minder zorgvuldig n (%)	onzorgvuldig n (%)	zorgvuldig n (%)	minder zorgvuldig n (%)	onzorgvuldig n (%)
Separatie (n=102)	70 (69)	13 (13)	19 (19)	72 (71)	14 (14)	6 (6)
Afzondering (n=53)	40 (75)	8 (15)	5 (9)	41 (77)	9 (17)	3 (6)
Fixatie (n=19)	11 (58)	3 (16)	5 (26)	11 (58)	5 (26)	3 (16)
Medicatie (n=95)	66 (69)	13 (14)	15 (16)	69 (73)	9 (9)	15 (16)
Vocht/voeding (n=4)	3 (75)	1 (25)	2 (50)	3 (75)	2 (50)	1 (25)

Het oordeel *minder zorgvuldig* werd gegeven over een beslissing indien weliswaar aan de belangrijkste wettelijke eisen was voldaan, maar niet aan zorgvuldigheidsnormen zoals het inwinnen van een second opinion van een onafhankelijk deskundige; het werken met een signaleringsplan of het uitproberen van voldoende alternatieven voordat tot dwangbehandeling werd besloten.

Datum
17 januari 2011

Ons kenmerk
2011-290014

Het oordeel luidde *zorgvuldig* wanneer aan bovengenoemde wettelijke vereisten en zorgvuldigheidsnormen was voldaan.

Het oordeel over de uitvoering van een dwangbehandeling luidde *onzorgvuldig* wanneer de dwangbehandeling onvoldoende regelmatig was geëvalueerd zoals de wet voorschrijft; of dat na beëindiging de dwangbehandeling niet is geëvalueerd met de patiënt; of dat er in het geval van separatie geen gebruik is gemaakt van een beëindigungsstrategie, of dat er geen second opinion is ingewonnen.

Het oordeel over de uitvoering luidde *minder zorgvuldig* wanneer wel voldoende regelmatig was geëvalueerd zoals de wet voorschrijft, er wel een beëindigungsstrategie was toegepast en wél een second opinion was ingewonnen, maar er geen evaluatie met de patiënt had plaatsgevonden na beëindiging.

Het oordeel luidde *zorgvuldig* wanneer aan bovengenoemde wettelijke vereisten en zorgvuldigheidsnormen was voldaan.

Tabel 4. mate van zorgvuldigheid in besluitvorming en uitvoering

Toepassing	Besluit			Uitvoering		
	zorgvuldig n (%)	minder zorgvuldig n (%)	onzorgvuldig n (%)	zorgvuldig n (%)	minder zorgvuldig n (%)	onzorgvuldig n (%)
Separatie (n=102)	70 (69)	13 (13)	19 (19)	72 (71)	14 (14)	6 (6)
Afzondering (n=53)	40 (75)	8 (15)	5 (9)	41 (77)	9 (17)	3 (6)
Fixatie (n=19)	11 (58)	3 (16)	5 (26)	11 (58)	5 (26)	3 (16)
Medicatie (n=95)	66 (69)	13 (14)	15 (16)	69 (73)	9 (9)	15 (16)
Vocht/voeding (n=4)	3 (75)	1 (25)	2 (50)	3 (75)	2 (50)	1 (25)